

HER[A I]TAGE

Sufinansira
Evropska unija

Zbirka zgodb

Impresum

Publikacija

HER[AI]TAGE Zbirka zgodb

Povzetek

Ta dokument služi kot spremna PDF publikacija k spletni zbirki zgodb projekta HER[AI]TAGE – potopitvenega (imerzivnega) multimedijskega doživetja, obogatena z umetno inteligenco. Predstavlja skrbno izbran nabor ustnih izročil, ki so bila preoblikovana v dinamično digitalno umetnost s pomočjo živopisnih, z UI generiranih ilustracij in premišljeno oblikovanega besedila. Cilj te publikacije je obuditi te zgodbe in na nov način interpretirati kulturno dediščino za digitalno dobo.

Datum objave

Maj 2026

Izjava o omejitvi odgovornosti

Financira Evropska unija. Mnenja in stališča, izražena v tem gradivu, so izključno avtorjeva in ne odražajo nujno stališča Evropske unije ali Agencije za mobilnost in programe EU (AMPEU). Evropska unija in organ financiranja zanje nista odgovorna.

Avtorske pravice

Ta publikacija je javnosti na voljo pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Nekomercialno (CC BY-NC 4.0).

Projekt

HER[AI]TAGE: Varovanje nesnovne kulturne dediščine in okoljskega znanja s pomočjo tehnologije umetne inteligence

Akronim

HER[AI]TAGE

Referenčna številka

2024-2-HR01-KA210-ADU-000291871

Trajanje

1.2.2025. - 31.7.2026. (18 mesecev)

Program

Erasmus+ KA210-ADU

Partneri

Udruga Kultivator (Hrvaška)
Pučko otvoreno učilište Čakovec (Hrvaška)
Gradska Biblioteka Novi Sad (Srbija)
HKD Pomurje (Slovenija)

Spletna stran

<https://her-ai-tage.pou-cakovec.hr/>

Opombe pred branjem

Dragi bralec, draga bralka,

Hvala, ker ste izbrali PDF izdajo zbirke zgodb projekta **HER[AI]TAGE**.

V okviru tega projekta smo opravili intervjuje s 68 starejšimi osebami iz **Hrvaške, Slovenije** in **Srbije**. Z nami so velikodušno delili svoje spomine, izkušnje in edinstvena spoznanja, povezana z rekami **Dravo, Muro** in **Donavo**. Čeprav smo skupaj zbrali več kot 180 pripovedi – vse so dostopne na naši spletni strani – ta dokument predstavlja izbor 30 skrbno izbranih zgodb. Te zgodbe so bile izbrane, ker odražajo nesnovno kulturno dediščino in tradicionalna okoljska znanja, za katera verjamemo, da jih je treba prenesti na mlajše generacije.

Da bi te pripovedi predstavili na čim bolj zanimiv način, smo uporabili orodja generativne umetne inteligence za ustvarjanje živopisnih ilustracij in večjezične zvočne knjige. Prosim, upoštevajte, da ta dokument vsebuje le besedilo in ilustracije. Vabimo vas, da **skenirate QR kodo na naslednji strani** za dostop do celotnega multimedijskega doživetja na spletni strani projekta, ki vključuje zvočne posnetke in izobraževalni kontekst za vsako zgodbo.

Opombe pred branjem

Te zgodbe beležijo globoko osebne in subjektivne spomine starejših, ki so sodelovali v našem projektu. Da bi okrepili čustveni odmev in splošno izkušnjo teh pripovedi, smo uporabili **generativno umetno inteligenco (UI)** za ustvarjanje spremljajočih ilustracij in zvočnih zapisov. Poudariti moramo, da te zgodbe, skupaj z multimedijskimi elementi, niso mišljene kot zgodovinsko natančne rekonstrukcije. Namesto tega služijo kot **kreativne interpretacije in evokativne (re)vizualizacije** izvirnih pripovedi. Vsi liki v ilustracijah so naključno generirani z UI in ne temeljijo na resničnih osebah. Vsaka podobnost z dejanskimi posamezniki, živimi ali pokojnimi, je povsem naključna.

Upamo, da vas bodo rezultati projekta **HER[AI]TAGE** – vključno z našo platformo za e-učenje s tremi intenzivnimi tečaji o umetni inteligenci, celotno bazo več kot 180 pripovedi, to zbirko zgodb in našimi razstavami – navdihnili. Naj vas spodbudijo k učenju, raziskovanju in deljenju koristnih spoznanj o varovanju okolja in kulturni dediščini v vaših učilnicah, na delovnih mestih, v lokalnih skupnostih ter med prijatelji in družino.

Uživajte v branju!

Za popolno multimedijsko izkušnjo zbirke zgodb
obiščite spletno stran projekta HER[AI]TAGE
na her-ai-tage.pou-cakovec.hr ali
skenerajte zgornjo QR kodo.

Klic starega broda

Klic starega broda

Moje otroštvo je bilo povezano z Muro. Najlepše sem se peljal z barko Moriša, čeprav sem se bal vode, ker nisem znal plavati. Ljudje so lovili ribe ob Muri. Bilo je zabavno in smejano, gozd ob reki je bil naše igrišče. Spominjam se tudi mlina, v katerega smo vozili koruzo. Tam sem vedno z začudenjem opazoval, kako se žito spreminja v moko. Danes se je Dekanovec zelo spremenil. Tistega gozda ni več, ljudje, ki sem jih poznal, so umrli. Nostalgija ostaja v meni, saj se vedno znova vračajo podobe mojega otroštva in mladosti. Ko pridem v domači kraj, ga komaj prepoznam in srce me vleče, da bi še enkrat stopil na Murski hrib in se zapeljal s staro barko.

Kraljestvo ob Trnavi

Kraljestvo ob Trnavi

Najbolj se spominjam našega sejma blizu Trnave. Spominjam se železne ograje, murv in vrb ter majhnega lesenega mostu proti Dunjkovcu. Sejmi niso bili pogosti. Kdorkoli že je bil, je bilo vse naše kraljestvo. Otroci smo nenehno plezali po drevesih, tekali po trati in se skrivali okoli mostu. Pri babici je cel teden dišalo po kruhu. Vrt je bil poln posajenih dreves, zato sem poznal vsako vejo. Zjutraj so gosi poletele iz hleva, jaz pa sem tekel po rosni travi proti Trnavi in poslušal žuborenje vode. Danes so tam hiše. Niti železna ograja niti gostilna Sejm nista izgubili svojega starega čara. Ostala mi je nostalgija, pa tudi hvaležnost. To je bilo moje najsrečnejše otroštvo. Spominjam se tišine brez avtomobilov, travnikov, polnih sužnjev v Trnavi, ki so tekli, kot da se ne bodo nikoli ustavili.

Lekarna narave

Lekarna narave

Pili smo vodo iz vodnjaka. Bila je čista in nepoškodovana. Hrana je bila domača, brez umetnih gnojil ali škropljenja. Poznali smo rastline, kot so vijolice, zvončki in ognjiči. Sosed me je naučil, kako narediti kreme iz voska in ognjiča, ki so pomagale pri ranah. Še danes uporabljam pripravke na osnovi zelišč, ker verjamem, da so bolj zdravi od zdravil. Moj najstarejši sin je imel delo narave in rože in ga je presadil na dvorišče, da bi se ohranilo. Znanje se izgublja. Mladi pogosto kupujejo že pripravljeno, in kdor želi, lahko zlahka vse naroči sam. Od kruha do klobas.

Čas solidarnosti

Čas solidarnosti

Spominjam se suše, vsako rastlino je bilo treba redno zalivati. Takrat so ljudje varčevali z vodo in vse so uporabljali previdno. Ne mislim neposredno na velike poplave, vem, da te je vsaka vremenska škoda prizadela. Takrat je bila solidarnost. Če ni bilo moke, a ni bilo mesa, se je izposodilo. Ni bila poroka, ampak praznovanje, zato je vsak prišel in prinesel, kar je imel. Danes to ni pomembno, ker so se ljudje odselili. Nekoč je bilo vse povezano z zemljo in časovnimi lestvicami. To nas je učilo skromnosti in skupnosti.

Pesem in običaji

Pesem in običaji

Pri nas so vedno bila praznovanja. Med zabavo smo igrali na pihala, plesali in se odpravili na Madžarsko, ki nas je povabila. Ob žetvi smo praznovali s pecivom in procesijami. Čez Muro smo potovali z ladjo, kasneje z avtobusom. Peli so se stare pesmi o vodi, naravi, gorah in gorah. Ženske so nabirale zelišča, kot so breza, glog in borove iglice, ter iz njih kuhale čaj. Med predenjem in tkanjem so se vsi družili in zabavali. Vedno je bila pesem, ne glede na to, kdo je trdo delal. Za božič smo okrasili bor in peli božične pesmi. To so bile najlepše ure. Danes mladih to ne zanima več, mi starejši pa se še vedno dobivamo, ven peljemo in pojemo za dušo. Dokler pojemo, se počutimo žive.

Zgodbe o nevidnem

Zgodbe o nevidnem

Slišala sem veliko zgodb. Tašča je povedala, da je na polju videla "svečarje", svetleče figure, ki so jim ljudje rekli duše. Moj mož je srečal žensko z metlo na motorju. Rekli so, da je policistka. Takšni običaji so bili spoštovani. Na ograje so dajali več divje vrtnice, da bi jih zaščitili pred snežnimi nevihtami. Včasih sem slišala tudi glas svoje pokojne matere, kot da bi me klicala iz groba. Včasih sem doživela, da so se vrata sama odprla, a nisem mogla premakniti roke. Občutila sem, kot da se mi bliža duša. To so grozne, a tudi svete stvari. Starejši so nas učili, da ima narava svojo moč in da mrtvi niso daleč. Zgodbe o vilah, svečnikih in bakrenih mojstrih so bile povsod in so se ohranjale skozi generacije. Danes se o njih manj govori, a ostajajo v mojem spominu kot živ spomin.

Sadovi zemlje

Sadovi zemlje

Že od malih nog so me učili, da ničesar ne smemo odriniti. Hranili smo s semeni, sadili beluše, "zajze" in krompir. Kaša je bila glavna jed. Kuhali smo tudi proso in koruzo na masti z ocvirki. Bilo je okusno in hranljivo. Nabirali smo gobe in pazili, da smo nabirali le čiste in zdrave. Znali smo ločiti dobre od strupenih. V suši smo prinašali vodo iz vodnjaka in zalivali vrt. Znali smo varčevati z vsako kapljico vode in vsako rastlino. Od babice sem slišala, da se žganje uporablja tudi za boleče noge. Zdravnik je svetoval, naj suženj z astmo gre na morje, ker zrak tukaj ni dober. Vse smo počeli po znanju starih, narava pa nas je hranila in ozdravljala.

Legende in upanje

Legende in upanje

V Medžimurju se je največ govorilo o pozaju, zmaju, ki spi pod Čakovcem. Pravili so, da bodo vsi izginili v zemljo, če bo dvignil rep. To je bila zgodba, ki je otrokom vzbujala strah in hkrati ustvarjala občutek spoštovanja do nečesa večjega. V Zagorju in Medžimurju so bile tudi druge zgodbe. Strašili so nas s svetim Nikolajem, pa hudičem, če nismo bili vljudni. V Medžugorju sem s hčerko doživela nekaj posebnega, ko sva se vzpenjali na Križevac. Tam sva med ljudmi vseh narodov začeli jokati pred velikim belim križem in nismo vedeli, zakaj. To je pustilo globoko sled. Danes se pravljice in zgodbe spreminjajo. Pepelko in Rdečo kapico so nadomestile sodobne in težke zgodbe, ki otrokom niso blizu. Žal mi je, da se stare zgodbe pripovedujejo manj, saj so učile empatije in dajale upanje.

Dediščina

Dediščina

Znanje sem pridobivala od babice skozi zgodbe in dela. Naučila sem se šivati, plesti, nabirati zelišča in delati na polju. Današnji mladi le redko sprašujejo o tem. Mojega mlajšega vnuka je zanimalo in je spraševal o našem madžarskem poreklu. Želel si je ogledati grob svojega pradedka na Madžarskem. Drugim je vseeno. Ko izdelujem ročna dela, še vedno nekateri pridejo in prosijo za vrečko, ogrlico ali velikonočni venec. To mi je všeč, ker slišim, da vsaj nekaj ostane. Moj nasvet je, da naj mladi ohranjajo naravo in tradicijo. Ne smejo zavreči, ampak morajo uporabiti tisto, kar jim narava ponuja. Vse, kar smo nekoč imeli, je nastalo iz tega, kar smo sami zbrali in naročili. To je znanje, ki ne sme izginiti.

Strah kot zaščita

Strah kot zaščita

Kot otroke so nas strašili z zgodbo o Pisjaniku, bitju, ki pride iz vode. Nihče ga ni videl, a smo verjeli, da obstaja. Predstavljali smo si ga kot grozno bitje z enim očesom. To nas je sililo, da nismo dolgo ostali zunaj in smo se pred temo približali domu. Podobne zgodbe so bile o gozdovih, kjer naj bi te nekdo ves čas sledil, pa o pokopališčih, ki so vzbujala strah. Takšne zgodbe so bile način, kako so nas starejši zaščitili. Danes se o tem manj govori in te zgodbe ter način življenja, ki smo ga imeli, prenašam na svoje otroke in vnuke. Takrat je bila narava povsem običajna z velikimi gozdovi, vodo in polji. Kot otroci smo bolj sanjali o kraju kot o naravi. Danes vsi bežimo v naravo in občudujemo njeno lepoto. To pove, kako so se časi spremenili.

Reka z dvema obrazoma

Reka z dvema obrazoma

Odraščala sem ob potoku Trnava v Čakovcu. Spominjam se njenih sprememb. Znala je odrasti in zagroziti, da bo odnesla lesen most. Kdor je bil miren, je bil naša domena igre in radovednosti. Barva vode me je fascinirala. Včasih je bila rdeča od klavniških odpadkov, zato se nam je zdela kot krvava reka. Pravili so nam, da so v njej pijavke, zato se nismo trudili kopati, čeprav so pogumnejši otroci začeli. Travniki pri Trnavi so bili polni dišav. Trava je bila visoka, čebele in metulji so bili povsod okoli nas. Danes ni več tako. Hiše in asfalt so nadomestili trate in čutim nostalgijo po teh prizorih.

Spomin na poplavo

Spomin na poplavo

Največja nevarnost v otroštvu so bile poplave Trnave. Spomnim se zadnje velike iz poletja 1965, ki je poplavila južni del Čakovca. Ljudje so pripravili gumijaste škornje, dvignili živali na podstrešje, vrata hleva in jih uporabljali kot čolne. Z babico v Podbrestu sem se kopal v Dravi, kjer je bil mlin in star kanal reke. Danes Drava na tem mestu ne teče več, preostanek pa je močvirje. Opažam tudi izumiranje živali. Ni več kresničk, metuljev in lastovk. Ostala je množica golobov in vran. Nekoč je skupnost sama sanirala škodo, zato je bila solidarnost omejena na pomoč sosedov. Danes so ekološke spremembe bolj očitne, zavest o varovanju narave pa še ni dovolj močna.

Vonj po pokošenem senu

Vonj po pokošenem senu

Včasih sploh ni bilo traktorjev. Ko sem bil mlajši, so v vlak vpregli dve kravi. Travo so najprej kosili ročno in jo nato sušili na soncu. To seno je bilo dragocena krma za perutnino. Veliko smo hodili po travnikih in obračali travo, da se je pravočasno posušila. Nato smo morali prijeti vreče, prekrižati krave in naložiti seno na vlak. Tudi naši otroci so pomagali in grabili. Naše največje veselje je bilo, da seno ni bilo previsoko in so nas posedli na vrh vlaka. Tako smo se počasi odpeljali domov. Še danes imam v nosu tisti zdrav in dihaljoč vonj po suhem senu, ko se spomnim tistih dni. Bilo je lepo.

Suživot z naravo

Suživot z naravo

Točno se je vedelo, kateri dan je primeren za določeno opravilo. Datumi so bili določeni v koledarju. Kasneje sem izvedela za setveni koledar Marije Thun, ki se zelo dobro ujema z našim nekdanjim načinom življenja. Vse to mi je bilo znano že od prej. Ljudje so vedeli, kdaj častiti posejano polje. Ob nedeljah so lastniki vedno hodili pogledat svoje pridelke. Tudi na travnikih smo nabirali rastline tako za živali kot za ljudi. Zgodaj spomladi smo pobirali solato in s tem nadaljevali do jeseni. To znanje se je prenašalo iz roda v rod in je predstavljalo pristen stik s človekom in naravo.

Življenje na gmajni

Življenje na gmajni

Pri nas se je vse odvijalo okoli dela, v katerega so bili vključeni tudi otroci. Pastir je jokal za tabo, zato je morala vsaka hiša zagotoviti osebo za pomoč, ki je bila na vrsti. Pastir je na dnevni paši pasel veliko čredo krav in konj. Temu skupnemu pašniku smo rekli gmajna. Gmajna je bila skupna lastnina, kjer smo se od pastirjev veliko naučili. Poznal je stare zgodbe in jih prenašal na mlajše generacije. Tam se je zbirala perutnina in jo vozila vse do Mure.

Mestni otrok v naravi

Mestni otrok v naravi

Čeprav sem bil lokalni suženj, imam lepe spomine na naravo. Hodili smo v Globetko, kjer smo nabirali zvonove. Druga omemba je povezana z Buzovcem. Tam je nekoč tekla reka Trnava ob železniških tirih. Pogosto smo hodili po njeni poti vse do majhnega gozdička. Tam smo iskali prve znanilce mladosti.

Goske na mestnih ulicah

Goske na mestnih ulicah

Sčasoma je bilo v mestu prepovedano gojiti živali. Spomnim se, da je imela mama kokoši, ko sem bil star tri ali štiri leta. Potem je prišla prepoved, ker smo spadali pod občinsko območje. Pred tem so se zjutraj gosi sprehajale po ulici vse do konca mesta, kjer je bil pašnik in travnik. Zvečer so se same vračale domov in si vsaka našla svojo hišico.

Spomini na Muru

Spomini na Muro

Na del Mure, ki se razteza od železniškega mostu do Barbarčevega mlina, imam najlepše spomine. Takrat je bila obala gola in brez dreves. Tam smo preživali vsak dan. Spominjam se mlina na Muri in njegovih odmrlih rokavov, ki smo jim rekli Stara Mura. Reka se je premikala. Če ne bi v določenem trenutku zaščitili delov toka, bi Mura danes verjetno tekla po naseljenih ulicah.

Ledene gore na Muri

Ledene gore na Muri

Danes pogrešam druženje ob reki, kar je postalo nemogoče, ker je hrib zaraščen. V otroštvu smo spili vso vodo iz Mure. Podnebne spremembe so terjale svoj davek in danes je reka čez poletje hladna. Kljub tej temi smo včasih za prvi maj šli v vodo. Mura je pozimi zamrznila. Vojska je morala vso zimo razstreljevati led pri mostu. Ko se je led premaknil in ustavil, je nastala visoka ledena gora, ki jo je bilo treba minirati, da se je tok sprostil.

Ljudski zdravilec

Ljudski zdravilec

Moj dedek je bil v vasi zelo znan. Imenovali so ga porodničar za krave, ker je pomagal telicam na svet. Ko se je rodila bolna žival, je dedek takoj vedel, katero travo mora jesti in kje jo je treba pokositi. Tudi nas so zdravili z naravo. Če te je pičila čebela, so nam rekli, dajmo na lopato žajbelj. Pri osjem piku smo uporabili blato iz zemlje ali celo slino.

Skrivnosti potoka Črnc

Skrivnosti potoka Črnek

Poleti je bil potok Črnek zanimiv za otroke zaradi igranja v vodi in kopanja. Voda je bila precej hladna, saj je Črnek poln različnih izvirov. Z lahkoto lahko rečem, da je voda še danes pitna. Pozimi smo se tam radi sankali in drsali. Imeli smo doma narejene pripomočke za drsanje. Na nižinskih travnikih so nastajale velike ledene plošče. Nekoč sem starejše ljudi vprašal o izvoru imena potoka. Neki moški mi je razložil, da ime izvira iz barve kamenja na dnu. Če pozorno pogledate v vodo, boste videli, da je kamenje črno.

Priprava ozimnice

Priprava ozimnice

Enkrat na leto smo imeli koline. Znali smo uporabiti vsak del prašiča. Klobase smo najprej prekadili in jih nato shranili v zaseko, da so se konzervirale. Oče je šunke vedno obesil na podstrešje, kjer so se sušile. Jajca smo shranjevali v kaščah s pšenico tako, da smo jih zakopali v zrnje. Oče je naredil posebne police za jabolka, včasih pa jih je shranil kar v slamo. Repo in krompir smo zakopali v zasipnice. Pokrili smo ju s slamo in zemljo, da pridelek ni zmrznil. Iz mleka smo delali skuto in sušili majhne sirčke, ki smo jih otroci zelo radi jedli. Vse je bilo domače.

Robinsoni na Dravi

Robinsoni na Dravi

S kolesi smo se vozili do Drave. Pokrajina ob reki se imenuje Drugi most. Tu je bila Drava široka skoraj petsto metrov in je imela dostopne bregove. Na mivki in v plitvi vodi smo se sončili, igrali picigin in nogomet. To je bil raj na zemlji. Med počitnicami smo bili vsak dan na Dravi. Ko smo bili starejši, smo poleti tam ostali več dni. Zgradili smo si kočo iz okoliškega drevja, večinoma iz jelše in topola. Sestavili smo trden objekt, pred katerim je ves dan gorel ogenj, da smo odgnali komarje. Lovili smo ribe in od tega živeli po štiri ali pet dni. Počutili smo se kot pravi Robinsoni.

Blagoslov polja

Blagoslov polja

Vsako opravljeno delo je moralo biti blagoslovljeno. Na Markovo je potekal blagoslov polj. Blagoslavljaljo se je na vse štiri strani neba. Poljska dela so se zaključila na dan svetega Mihaela. To je bil znak, da bo kmalu nastopil mraz. Začelo se je spravilo koruze. Obdobje od svetega Mihaela do vseh svetih je bilo namenjeno temu, da se vsi pridelki varno pospravijo pod streho.

Snežna Gospa in izgubljeni zaklad

Snežna Gospa in izgubljeni zaklad

Znano je, da je v času Turkov, ko so napadali z namenom, da bi osvojili trdnjavo in nadaljevali pohod proti Dunaju, Evgen Savojski obkolil turško vojsko prav pod petrovaradinskimi Tekijami. Tam so obtičali v globokem blatu in mulju. Obstajajo legende, da so med tem umikom pustili zlato in orožje, ljudje pa še danes v tem mulju najdejo razne predmete. Zanimivo je, da je bitka potekala 4. in 5. avgusta, ko je bila turška vojska poražena. Danes se ta datum praznuje kot Snežna Gospa. Izročilo pravi, da je takrat zapadel sneg. Verjetno ni padel pravi sneg, ampak je šlo za nenavadno močan dež ali točo, tla pa so bila tako ali tako že močvirnata.

Ročno žetje v Petrovaradinu

Ročno žetje v Petrovaradinu

V času, ko so kosili pšenico in ječmen, ni bilo vrvice za vezanje snopov. Takrat smo hodili z vozovi rezat šaš ali rogoz, ki smo ga pletli doma. Ženske in moški so pletli vrvi, zato smo temo imenovali "metanje vrvi". Večino časa je kosil kosec, ženska pa mu je sledila in v pesti pobirala pokošeno travo. Kot sužnja se spominjam, da me je oče zbudil ob štirih zjutraj, takoj ko se je zdanilo, da so v senci pokosili žito. Takrat sem bil le kovinska vrv, spletena iz šaša. Ženske so nabirale žito in vezale snope, ki so jih nato polagale v križ. Najtežji in največji snop, ki so ga položili na vrh, se je imenoval "popa" (duhovnik), kot nekaj res velikega. V vasi smo imeli nekaj župnikov in takrat to ni bila ravno lepa beseda in se je govorilo, da "bo za duhovnika", kot največjega.

Ritem narave

Ritem narave

S te perspektive, ko lahko zlahka opazujem pet generacij svoje družine, od zgodb moje babice do mojega pogleda na življenje in pogleda mojega vnuka, vidim, da naš odnos z bregovi Donave ne gre v pravo smer. Obstaja veliko nepoznavanje narave in želja, da bi si nekaj prisvojili, posedovali in ukrotili. Ljudje poskušajo naravo podrediti pravilom, ki pogosto nimajo smisla. Druga stran se ne more pogajati z govori, ima svoj ritem. Mislím, da nastane velik problem, ko ti ritmi uidejo iz harmonije. Ljudje se tega ne zavedajo, ker niso povezani z naravo. Povezovanje z naravo omili spremembe življenjskih razmer in nam pomaga razumeti pomembne stvari v življenju.

Snežni labirinti in velika poplava

Snežni labirinti in velika poplava

Spomnim se, da smo se kot otroci tisto poletje leta 1965, pred veliko poplavo, igrali na ulici. Starejši so ukazali prehode v globokem snegu in se skozi sneg nismo mogli videti, zato smo se drug drugega klicali. To nam je bilo zelo zabavno. Tisto poletje je skozi sneg prišla poplava. Po tem ljubkem spominu se je igri približala povsem drugačna izkušnja, saj je bila naša hiša poplavljenjena. Tisto noč se je že vedelo, da se bo kritično nabralo veliko snega. Otroci smo izza vogala poslušali zgodbe staršev in opazovali priprave. Čeprav je bilo poletje, je bila ob dvigu vode noč polna dogajanja. Spomnim se, da so zbirali vreče s peskom in da je bila mobilizirana vojska z vso svojo mehanizacijo.

Tiha voda

Tiha voda

Donava je živa. Je reka, ki ima dušo, ki zna razmišljati in ki je včasih lahko trmasta. Nanjo se pripisuje veliko krivde, še posebej zato, ker jo prizadene onesnaženje. Nekoč je Donava tekla tam, kjer je danes semenišče, skozi same Karlovce. Sčasoma se je hrib začel podirati in glavni tok se je premaknil na stran, ki je obrnjena proti nam. To je postalo nevarno, saj je reka grozila, da bo odnesla del mesta, saj so Karlovci v tistem tržnem delu kot amfiteater. Takrat so meščani Karlovca kupili štiri stare ladje, tako imenovane barake, jih napolnili s kamenjem in zemljo ter jih potopili na obalo. Takoj ko so to storili, je glavni tok udaril v zid in odšel na drugo stran.

Dedkov nauk

Dedkov nauk

Dogodek iz mojega otroštva je močno vplival na oblikovanje mojega odnosa do narave. Nekoč sem šel lulat v Tiso. Ko je to videl moj dedek, mi je strogo rekel, da tega ne smemo početi, ker to vodo pijemo. Pravzaprav smo jo še vedno pili. Z majhnim sodom, ki se je imenoval "vedro", si šel malo globlje v vodo, ga napolnil in pil. Predstavljajte si mojo sramoto, da sem šel lulat v reko. Ta nauk je ostal kot osnova, iz katere se je kasneje razvejal moj odnos do ekologije in okolja. Morda od tod izvira moja velika ljubezen do rož in nerazumevanje tistih, ki jih zlahka poteptajo.

Varuhi vrb

Varuhi vrb

Krčedinski rečni otok s površino skoraj devetih kvadratnih kilometrov. V njem rastejo stoletne vrbe. Krčedinci so ta drevesa skrbno varovali. Tudi tisti, ki so vrbo uporabljali za vresje, je niso nikoli posekali do krošnje. Obrezali so le veje, zato so se drevesa vedno obnavljala. Še danes so na travniku stoletne vrbe. Obisk Krčedinskega otoka predstavlja pravo bogastvo in prebudi posebno doživetje in občutek.

Jurjevanja

Jurjevanja

Na samem bregu Donave je izvir Kozarica, kjer so se nekoč odvijala praznovanja za dan svetega Jurija. Hodili smo k izviru in tam je domači duhovnik opravljal bogoslužje. God v Čortanovcih je dan svetega Jurija, 6. maja. Dan prej, popoldne 5. maja, so se domačini zbrali ob Donavi pri tem izviru. Zakurili so ogenj in ob njem sedeli vso noč. Čakali so na zoro, da so se dekleta lahko umila z izvirske vodo za zdravje. Tja so hodili tudi šolarji in na poti nabirali selen. Zjutraj 6. maja so šli v vas in odprli vrata, da bi pozdravili goste. V Srijemu je običaj, da ljudi ne povabijo na vaško pojedino, ampak se preprosto pojavijo. Po vojni so bili domačini modri in so si izmislili praznovanje 1. maja, da bi ohranili običaj zbiranja ob reki. Zdaj je izvir urejen. Zapisi pravijo, da je tu bival sveti Sava, ko je šel spravit svojega brata Štefana Prvokronanega z ogrskim kraljem Andrejem II. Ob tej spravi je bil zgrajen samostan Kovilj.

Ljubzenski ples tiskega cveta

Ljubezenski ples tiskega cveta

Z reko Tiso je povezano fascinantno dejstvo, ki se nanaša na njeno cvetenje. To se zgodi vsako leto sredi junija. Ta pojav je nerazložljiv in nerazumljiv. Ne glede na atmosferske razmere se iz struge pojavi kokon, iz katerega se razvije žuželka, imenovana tiški cvet. Teh je toliko, da si jih je nemogoče predstavljati. Celo National Geographic je posnel oddajo o tem dogodku. Pojav traja tri ali štiri dni. Znanstveniki to stanje imenujejo metamorfoza, kar je prehod iz ene življenjske oblike v drugo. Ko se pojavi iz kokona, žuželka nima ust ali želodca, ker nima prebavnega trakta. Zaradi tega se ne more hraniti in živi le tri dni. Njena edina naloga v tej fazi obstoja je, da izvaja svoj ljubezenski ples, po katerem umre. Že po nekaj dneh lahko vidimo cele tokove mrtvih žuželk, ki plavajo po Tisi proti Donavi. V večernih urah je toliko metuljev, da se en breg ne vidi z drugega. Takrat, medtem ko se ribe hranijo z žuželkami, ki padejo v vodo, ni ribolova. Ribolov se nadaljuje šele, ko so ribe lačne.

Pisane preproge v Begeču

Pisane preproge v Begeču

Moja babica se je rodila leta 1905. Pripovedovala mi je, kako so pred sto leti na rokavu Donave, imenovanem »pri Đukinem vinogradu«, prali cunje. Ženske so se tam poleti zbirale, da bi prale veliko perila. Cunje so bile ročno izdelane preproge iz materiala, ki je ostal od starih oblačil. V našem kraju so bile hiše z nabito glinenimi tlemi. Gospodinja je ta tla obdelala tako, da jih je »namazala«, torej premazala z mešanico saj in vode, nato pa jih z grobo krtačo zgladila, da so bila gladka. Čeznje so polagale cunje, ki so se umazale od hoje. Cunje so bile dolge in pisane. Pred zimo in prazniki so si gospodinje želele čista tla. Ženske so jih zvile in jih položile na lesene vozičke z enim kolesom. Na vrh so položile špinkljačo, veliko leseno žlico, s katero so tolkle perilo. Nosile so tudi cedilo iz pepela. Pranje so večinoma opravljale mlade poročene ženske in dekleta na mestu, kjer je bila voda kristalno čista. Krpe so udarjali s centrifugo in si nato pomagali razprostirati težke mokre krpe po okoliških grmovjih. Tam so jih morali sušiti, ker jih mokrih niso mogli odnesti domov.

Dodole

Dodole

Ko so maja prenehala deževja in je nastopila suša, so šle skozi vas "dodole". To so bila dekleta, oblečena v bezgovo listje, tako da se jim je videla samo glava. Pele so dodolske pesmi in prosile Boga, naj pošlje rosni dež: "Moja dola moli Boga, oj dodo oj dodole, da nam padne rosna kiša (rosni dež), oj dodo". Gospodar je takrat prišel ven in obdaril dodolo s kruhom ali slanino, nato pa jo je polil z vodo. Ta ritual je bil prošnja za rešitev pridelka pred sušo.

Reka našega otroštva

Reka našega otroštva

Že od najzgodnejšega otroštva se spominjam sprehodov ob obali. Vsako leto smo se poleti kopali. Donava je bila takrat neprimerljivo čistejša kot danes. Z očetom sva rada hodila na ribolov, ker sva živela tik ob reki. Rib je bilo veliko. Popoldne sva se dogovorila, da bova za večerjo jedla ribe, in preprosto šla loviti ribe, lahko sva si celo izbrala vrsto. Kot odrasla človeka ribe redko vidim. Ker je bila naša hiša blizu potoka, ki se izliva v Donavo iz Paragova, se spomnim, da so bili tam tudi raki. Raki se običajno nahajajo le v popolnoma čisti vodi. Plavali smo med dvema nasipoma, ki sta kasneje izginila v poplavi. Ta del je bil zaščiten pred močnimi tokovi in pogosto sva se kopala pod parkom Kamenica.